

Mångbottnat och nyanserat om kvinnors tidigmoderna försörjning

Christine Bladh, *Hennes snilles styrka. Kvinnliga grosshandlare i Stockholm och Åbo 1750–1820*, Södertörn Academic Studies 71, 169 s., Huddinge 2018.

Sofia Ling, *Konsten att försörja sig. Kvinnors arbete i Stockholm 1650–1750*, Monografier utgivna av Stockholms stad 256, 269 s., ill., Stockholmia Förlag, Stockholm 2016.

UNDER SENARE ÅR har kvinnors möjligheter att försörja sig, ett tema som tidigare historieforskning behandlat sparsamt, granskats ur en mängd nya synvinklar. Två av de nyare bidragen till forskningsfältet är Christine Bladhs *Hennes snilles styrka. Kvinnliga grosshandlare i Stockholm och Åbo 1750–1820* (2018) och Sofia Lings *Konsten att försörja sig. Kvinnors arbete i Stockholm 1650–1750* (2016).

Sofia Ling kastar i boken *Konsten att försörja sig* nytt ljus över kvinnors arbete i det tidigmoderna Stockholm. Boken har vuxit fram inom ramen för forskningsprojektet *Gender and Work* vid Uppsala universitet, i vars första del ett flertal svenska forskare studerade arbetspraktiker och arbetsförhållanden i Sverige under tidsperioden 1550–1800 ur ett genusperspektiv. Projektet utmynnade i ett flertal artiklar och böcker samt i en forskningsdatabas, och har sedermera fått en fortsättning där fokus ligger på 1800-talet.

I sitt digra och vackert illustrerade verk lyfter Sofia Ling fram kvinnors livsvillkor i Stockholm från mitten av 1600-talet till mitten av 1700-talet genom att söka svar på två övergripande frågor: 1) I vilken omfattning kunde en gift kvinna arbeta, och 2) Vilka möjligheter hade ensamstående kvinnor att försörja sig? Hennes utgångspunkt är att kvinnors och mäns olika formella rättigheter att driva näring och idka handel har präglat synen på kvinnornas roll och utrymme i staden. Detta har resulterat i att tidigare forskning har tenderat att framställa kvinnors möjligheter att försörja sig som mera begränsade än vad de i verkligheten var, eller i att de har osynliggjorts helt och hållet. Lings syfte är att nyansera denna bild, vilket hon gör genom att låta en rad olika livsöden – i en stad präglad av kvinnlig närvaro – skymta förbi. Läsaren får en inblick i konflikter, organiserat arbete och gemenskap och bekantar sig med kvinnor som säljer bröd, frukt, fisk och kött från korg och bod, mäkclar kläder, bränner brännvin och håller krog.

Bland de teman som Ling låter styra berättelsen märks platsen, som tillskrivs betydelse genom att arbetet betraktas utgående från det rum där det utförs. Framför allt lyfter Ling fram de olika förutsättningar som präglade arbetet dels i stadsrummet, dels i det privata hemmet. Intressant är särskilt diskussionen om rätten att försörja sig själv och sin familj – en rätt som Ling visar att kvinnor kraftfullt argumenterade för i sin interaktion med stadens myndigheter.

Christine Bladh, som tidigare bland annat skrivit boken *Månglerskor. Att sälja från korg och bod i Stockholm 1819–1846* (1991), tar kronologiskt vid i mitten av 1700-talet där Ling avslutar. Till skillnad från Ling, som fokuserar på kvinnor från de lägre samhällsklasserna, studerar Bladh kvinnor som tillhörde ett högre samhällsskikt, nämligen änkor efter borgare. Dessa kvinnor var de enda som var myndiga och därmed var även näringar som krävde så kallat burskap öppna för dem. De myndiga änkorna kunde ta över sina avlidna mäns handels- och hantverksrörelser. Inom vissa skrän var rättigheterna begränsade till ett visst antal år, men för handelsrörelser saknades den typen av restriktioner.

Bladh har undersökt änkor som tagit över handelsrörelser under tidsperioden 1750–1820 och vidgar det geografiska perspektivet till att förutom Stockholm omfatta Åbo. Hon visar att de flesta änkor drev medelstora rörelser och att det fanns kvinnor som lyckades väl – några var mer välbeställda när de själva gick bort än vad de hade varit när de tog över verksamheten. Författaren noterar att de rörelser som handhades av änkor i praktiken sågs som angelägenheter för hela familjen. Ju högre upp i den sociala hierarkin en person befann sig desto mindre vanligt var det att änkan övertog näringen. Detta var fallet exempelvis bland grosshandlarna som i regel hörde till de förmögna näringsidkarna; i denna grupp var det ovanligt att änkan övertog ansvaret efter att maken avlidit.

Bladh intresserar sig även för änkornas barn. Änkorna hade ungefär lika många döttrar som söner som uppnådde vuxen ålder, men det som utmärker gruppen är att endast några få döttrar förblev ogifta medan endast några få söner gifte sig. Ur socioekonomisk synvinkel nådde döttrarna betydligt större framgångar än sönerna. De män som döttrarna gifte sig med kom från mera framgångsrika hemförhållanden än de kvinnor som sönerna gifte sig med. Genom en rad minibiografier som ingår i boken lyfts kvinnorna som handelsidkare även fram som individer.

Sofia Ling och Christine Bladh har skrivit två separata verk som kompletterar varandra såtillvida att båda belyser hur lagstiftning och reglering i det tidigmoderna samhället påverkade kvinnors möjligheter att försörja sig. Kvinnor och män hade inte samma formella rättigheter att driva näring och idka handel, vilket har bidragit till att kvinnors arbete ofta förblivit osynligt i forskningen. Den verklighet som ligger bakom lagar och regle-

ringar, vilka framstår som enhetliga och entydiga, är dock nyanserade och mångtydiga. Båda författarna har haft ambitionen att belysa hur arbete och försörjning tedde sig för människor som var omyndiga eller som av andra anledningar varit osynliga i tidigare forskning. Genom detta fördjupar de förståelsen av människors arbets- och försörjningsvillkor under tidigmodern tid, samtidigt som de fångar upp något av tidens uppfattningar om kvinnors dagliga arbete och hur det värderades.

En viktig gemensam nämnare för de två författarna är reflektionen kring källor och metodologi och att de visar hur utrymmet för kvinnors aktörskap ser olika ut beroende på vilka källor forskare utnyttjar. Både Ling och Bladh lyfter fram supplikinstitutionen – som historiker utnyttjat i förvånansvärt liten omfattning, vilket Ling framhåller – som viktig för forskare som intresserar sig för kvinnors arbete och försörjning. Oavsett social och ekonomisk tillhörighet hade kvinnor, liksom alla invånare i det tidigmoderna Sverige, rätt att närma sig myndigheter med suppliker, petitioner, besvär och klagomål. Denna rätt utnyttjade även såväl gifta som ogifta kvinnor som juridiskt var omyndiga, och som i den här typen av källor agerar utan målsman eller förmyndare. De två böckerna belyser sålunda hur kvinnor – trots att deras arbetsvillkor formellt var begränsade – på olika sätt utnyttjade systemet för att säkra sina rättigheter att försörja sig. Bilden av kvinnors möjligheter att påverka sin situation blir i verken således betydligt mera nyanserad och mångbottnad än vad den skulle bli om forskaren begränsade sig till att analysera rådande lagar. Detta är värt att beakta av alla som studerar marginaliserade gruppers försörjning också under andra tider och på andra platser än de tidigmoderna städerna Stockholm och Åbo, som står i centrum i Sofia Lings och Christine Bladhs böcker.

Johanna Wassholm